

Een pleidooi voor het aanbieden van rijke teksten in het schoolvak Nederlands

In mijn lespraktijk ervaar ik dat leerlingen zelfstandig lezen in een leesboek plezierig vinden. Leerlingen ervaren rust en concentratie in de klas. Bovendien vinden leerlingen het prettig om te worden voorgelezen en teksten te bespreken. Ze luisteren aandachtig. Leerlingen lijken hiermee rijke teksten interessant te vinden. Structureel kunnen we in het vak Nederlands meer met rijke teksten doen. Dit heeft een positief effect op de kennis van taal en tekstbegrip en zorgt voor het verbeteren van de vaardigheid om langere teksten en boeken te kunnen lezen. Een pleidooi voor rijke teksten.

Een rijke tekst is een authentieke tekst die niet bewerkt, vereenvoudigd of aangepast is aan een leesstrategie of lesmethode. Voorbeelden van rijke teksten zijn: literatuur in de vorm van boeken, poëzie, cabaret en toneelteksten. Maar ook informatieve teksten zoals een verkiezingsprogramma, een nieuwsbericht of een instructie-tekst.

Sinds jaar en dag lezen we in onderzoeksrapporten, onder andere van de onderwijsinspectie, dat de leesvaardigheid van Nederlandse leerlingen beter kan- én moet. (Bonset, 2020; Eskes 2021)

Arjan Lubach heeft in september 2020 veel succes met zijn programma 'Zondag met Lubach' waarin hij de dalende leesvaardigheid onder jongeren aan de kaak stelt. Jongeren vinden lezen minder aantrekkelijk vanwege de focus in het vak Nederlands op begrijpend lezen, zo stelt Lubach. Het 'begrijpend lezen' legt de nadruk op methodisch lezen en tekstbegrip. Doel van begrijpend lezen is om jongeren aan te leren hoe zij een tekst technisch lezen. Begrijpend lezen is een typisch Nederlands fenomeen. Een fragment, waarin hoogleraar Taalkunde Marc van Oostendorp en een collega-hoogleraar een begrijpend lezen tekst van het vmbo-schoolexamen Nederlands maken, toont aan dat dit zelfs voor hoogleraren geen sinecure is. Oorzaak hiervan is de bewerking van een oorspronkelijke rijke tekst.

Uit onderzoek blijkt dat lesmethodes Nederlands onvoldoende bijdragen aan de leesontwikkeling van leerlingen. De methodeteksten zijn voorzien van vragen en oefeningen die niet gericht zijn op het begrijpen van de inhoud van de tekst maar op het aanleren van een leesstrategie. (Brasser, 2019)

De leesvaardigheid van Nederlandse leerlingen is de afgelopen 10 jaar inderdaad sterk gedaald en steekt steeds minder gunstig af tegen die van leerlingen uit andere Europese landen. Dit blijkt uit onderzoek van PISA 2018 die internationaal onderzoek doet naar de prestaties van 15-jarigen op het gebied van lezen. (Bonset, 2020) Nederlandse leerlingen zijn over het algemeen niet goed in het *nadenken* over wat ze lezen.

De zorg over dalende leesvaardigheid is terecht. Maar aan de andere kant baseren al deze alarmerende berichten uit de media zich vaak op meningen over hoe zorgelijk de situatie is. Voorbeeld is een in de Volkskrant verschenen artikel van Aleid Truijens die ons doet geloven dat 25% van de jongeren van 15 jaar laaggeletterd zou zijn. Feitelijk zijn deze uitspraken onjuist te noemen. Onvoldoende geletterd zijn is wat anders dan laaggeletterdheid (Bonset, 2020)

Dergelijke berichten benadrukken de zorgelijkheid. Aan de andere kant hebben leerkrachten tegelijkertijd geen idee hoeveel procent van de jongeren laaggeletterd is en weten ze door alle berichtgeving niet meer wie ze moeten geloven. (Eskes, 2021)

Uit het PISA onderzoek blijkt voornamelijk dat leerlingen van 15 jaar moeite hebben met diep lezen. Diep lezen betekent 'voor een langere tijd geconcentreerd lezen', waarbij de samenhang en betekenis van een tekst wordt ervaren. Diep lezen is een vaardigheid die nodig is voor het

consumeren van boeken en langere artikelen. (Bonset, 2020) Om rijke teksten te doorgronden is diep lezen belangrijk om de samenhang en betekenis van een tekst te doorgronden. Het zorgt voor tekstbegrip. We kunnen daarmee veronderstellen dat het aanbieden van rijke teksten een positief effect zal hebben op het dieper lezen en doorgronden van een tekst.

Bij het inzetten van rijke teksten is het belangrijk om ook verbinding te zoeken met vakken als geschiedenis en wereldoriëntatie want ook hier spelen rijke teksten en leesvaardigheid een rol. Uit onderzoek van Tyner en Kabourek (van Driel 2021) blijkt dat een langere instructie bij de zaakvakken positief uitwerkt op het tekstbegrip van (jonge) leerlingen. Dit sluit aan bij het idee dat het lezen van een rijke tekst beroep doet op de voorkennis en leesstrategieën, waardoor leerlingen begrijpen hoe een schrijver losse ideeën met elkaar verbindt. (van Driel, 2021)

Verbetering van de leesvaardigheid en het aanbieden van rijke teksten begint bij de overdracht van de vakman en vakvrouw voor de klas. We moeten meer wetenschappelijke kennis delen over hoe je het leesonderwijs duurzaam kunt verbeteren en rijke teksten kunt inzetten. Een docent maakt hierin het verschil. (Eskes, 2021) Docenten hebben rijke teksten nodig die niet versimpeld zijn, aantrekkelijk geschreven zijn en goed zijn opgebouwd. Hiermee wordt het belang van authentieke teksten onderstreept. Daarnaast is het werken met thema's aan te bevelen. Elk thema zorgt voor de opbouw van woordenschat en je kunt binnen een thema leerlingen verschillende tekstniveaus aanbieden. (Brasser, 2019)

Het zogenaamde dieper lezen is iets waar we tijdens het lezen van een rijke tekst met leerlingen bij stil moeten staan. Je hebt dit immers nodig om een tekst te doorgronden. Als zwakke lezer treedt er in je latere leven vaak schaamte op als je minder leesvaardig bent. Daarom moeten we leerlingen naast het aanbieden van rijke teksten- ook technisch leren lezen. Je moet eerst leren fietsen voordat je van de omgeving kan genieten. Daarom is technisch leren lezen van belang, evenals kennisoverdracht vanuit wetenschappelijke inzichten. (Bonset, 2020/Eskes, 2021)

Geen leerling staat blanco tegenover zaken als kranten, brieven, romans en vraaggesprekken; of spellingsvraagstukken, bedoelingen van schrijvers, en gespreksregels. (Bonset: 2015) Het referentiekader speelt hierbij een rol. Of je uit een taalrijk of minder taalrijk gezin komt; bepaalt hoe je teksten leest en begrijpt. Ook op mijn school zie ik hierin verschillen. Als docent probeer ik rekening te houden met deze verschillen en aan te sluiten bij datgene dat je leerlingen nodig hebben. In sommige gevallen krijgt een leerling extra taalsteun. Het is bij het bespreken van een rijke tekst van belang dat je bij leerlingen nagaat wat de voorkennis is van een onderwerp. Je leert leerlingen hierdoor om de leestaak, planmatig voor te bereiden en uit te voeren. Volgens mij is het belangrijk

dat je voorafgaand aan de leestaak met de klas analyseert wat de bedoeling is van de schrijver. Daarnaast kies ik ervoor om leerlingen de rijke tekst eerst te laten scannen. Vervolgens laat ik hen vragen bedenken die ze kunnen hebben na het scannen van de tekst.

Hiermee verrijk je de context. Een rijke context helpt de leerling om de tekst te begrijpen. Ook zal de leerling het artikel hierdoor de tweede keer aandachtiger en dus dieper lezen. Wanneer voorkennis is geactiveerd is er immers een context van waaruit je de tekst kunt lezen en begrijpen.

Als docent behandel ik eerst alle moeilijke woorden uit de rijke tekst. We doen dit plenair. Ik geef hierbij synoniemen zodat leerlingen hun woordenschatkennis uitbreiden. Meer begrip over de tekst maakt het voor een leerling aantrekkelijker om de tekst te lezen. Dit geeft leerlingen een richtlijn en sluit aan bij de didactische uitgangspunten uit de kerndoelen van het Nederlands. (SLO; 2019) De leerling leert hiermee strategieën te gebruiken voor het uitbreiden van zijn woordenschat.

Met deze synthesesetekst wil ik benadrukken dat we vaker met rijke teksten aan de slag moeten gaan. Ik kom tot de conclusie dat we vanuit het vak Nederlands intensiever kunnen samenwerken met docenten van andere vakken als geschiedenis en wereldoriëntatie om gezamenlijk de leesvaardigheid van rijke teksten te verbeteren en dieper lezen te bevorderen.

Daarnaast dienen we de berichtgeving over ontleding die zich onvoldoende baseren op feitelijkheden en wetenschappelijke inzichten kritisch te beschouwen. Vakdocenten dienen leerlingen bewust te maken van de schoonheid van een tekst en het belang van dieper lezen. Laat leerlingen een leestaak beschouwen als een serieus geheel dat hen in staat stelt om meer artikelen en teksten te consumeren.

Literatuur

Bonset, H. (2020, 11 juli). *PISA: wat kunnen onze 15-jarigen eigenlijk niet?* Geraadpleegd op 28 maart 2021, van <https://neerlandistiek.nl/2020/07/pisa-wat-kunnen-onze-15-jarigen-eigenlijk-niet/>

Bonset, H. & Boer, M. (2015). *Nederlands In De Onderbouw* (6de editie). Bussum, Nederland: Coutinho.

Brasser, J. (2019, 29 november). *Echte teksten, welke teksten?* Geraadpleegd van

<https://neerlandistiek.nl/2019/11/echte-teksten-welke-teksten>

van Driel, J. (2021). Columbus als lees oefening. *Columbus als lees oefening, 2021*, 1. Geraadpleegd van <https://didactiefonline.nl/artikel/columbus-als-leesoefening>

Curriculum Nederlands <https://www.slo.nl>

Eskes, M. (2021). Beseft wel echt elke leerkracht hoe het Nederlandse lesonderwijs eraan toe is? *Beseft wel echt elke leerkracht hoe het Nederlandse lesonderwijs eraan toe is? Didactiek Nederlands*(lesonderwijs), 2–3. Geraadpleegd van <https://didactieknederlands.nl/dekwestie/2021/03/Beseft-wel-echt-elke-leerkracht-hoe-het-Nederlandse-leesonderwijs-eraan-toe-is/>